

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér Intermedia 2

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PLOCHOST A MIZENÍ FLATNESS AND DISAPPEARING

Vypracovali: Alexandra Selmeciová a Tomáš Jusko
Vedoucí diplomové práce: prof. Mgr. art. Dušan Zahoranský a doc. MgA. Pavla Sceranková Ph.D.
Oponent diplomové práce: MgA. Antonín Jiráť

Akademický rok 2022/2023

PLOCHOST A MIZENÍ

Již nějakou dobu se zamýšlíme nad tím, zda je možné myslet skrze objekty. Přesněji řečeno, prostřednictvím vytváření objektů. V jistém smyslu může objekt fungovat jako rekvizita, sloužit jako nástroj pro získávání, hromadění nebo třídění informací kolem jednoho hmatatelného bodu. Někdy nás (zdánlivá?) bezúčelnost vlastní práce přivádí k šílenství, jindy si říkáme, že čas strávený vytvářením věcí bez užitku je vlastně hledáním práce, která nám pořád dává smysl. Jednou z metod, ke které se opakovaně vracíme, je zaměřit se na určitý nástroj a uvažovat o jeho využití v různých skutečných nebo smyšlených situacích. V tomto textu je vstupním nástrojem přepravní nádoba a situací nejspíš stohování.

Přepravní nádoba

Prvním kulturním zařízením byla pravděpodobně nádoba.¹ Dvěma hlavními vynálezy by v takovém případě nebyly zbraně určené k lovu, ale nádoba na sbírání potravy a nosič na dítě, který ženám uvolnil ruce při sklizni.² V eseji *The Carrier Bag Theory of Fiction* Ursula K. Le Guin vede své myšlení kolem konkrétního objektu – tašky, a s jeho pomocí se vymezuje proti lineárnímu, techno-heroickému módu vyprávění. Nadvládě příběhu lovce klade odpor prostřednictvím vyprávění (psaní) jiných, možná menších, možná potlačených příběhů bez hrdiny, avšak plných každodenních věcí. Nádoba je přitom chrání a drží pohromadě a akt sbírání a přenášení podrývá jejich ohraničenost v čase, určovanou většinou konfliktem, tragédií či podmaněním. Umístěný do tašky, ztrácí hrdina na důležitosti a mimo výsluní působí spíše jako králík nebo brambora.³ Když si představujeme nádoby, které popisuje Ursula, vidíme čas běžet pomalu. Je složen z aktivit probíhajících opakovaně, ale ne zcela identicky, repetice v nich ještě nenabyla své stádium zlověstnosti. Činnosti se ve zmnožení netříští, ale naopak získávají smysl. Někdy přes velké oko sítě něco vypadne...

V poslední době hodně myslíme na koše. Jen máloco překoná koše, co se týče přizpůsobivosti. Možná snad právě měkká síť, která se s vysokou mírou roztažnosti zvětší na rozměr předmětů vložených dovnitř. Na druhou stranu hustší výplet z pevnějšího materiálu umožňuje přenášení a uskladnění i velmi malých nebo obzvláště křehkých věcí. Po dlouhou dobu plnily právě koše roli hlavního přepravního krytu a nádoby a vypomáhaly i při sklizni, lovu a skladování. Jejich tvar a forma se dokonale přizpůsobovaly buď objektu, který nesly, nebo tělu, které je využívalo. Jejich rozmanitost a provedení odpovídaly na individuální či komunitní způsoby zabezpečování jídla a jeho spotřeby a to až do období hranatosti a stohování. Příchod éry pravých úhlů a identických rozměrů následoval věci, které již nebyly rovnoměrně rozloženy v prostoru, naopak začaly se hromadit, centralizovat, rychleji a vzdáleněji přesouvat a následně znovu distribuovat a dělit. Hranatost vytlačila koše a přinesla bedny, ty první ještě obsahovaly adresu místa svého původu a mezi jednotlivými zastávkami putovaly opakovaně. Stohování ušetřilo prostor ve skladech a vozidlech a znovu tak přispělo ke zrychlování. Na určitou dobu zavedlo přesnější, snadno čitelné uspořádání. Přepravky již nemusely splňovat kritérium trvanlivosti a byly vyráběny tak, aby se jich hned po příjezdu na místo určení dalo co nejjednodušeji zbavit.⁴

1 Elizabeth Fisher, *Women's Creation*, in: Ursula K. Le Guin, *The Carrier Bag Theory of Fiction*, Ignota, 2019, s.29.

2 Sally Slocum, in: Émilie Notéris, *New Introduction: The reparative fiction-bowl theory*, 2020, https://www.cacbreteigny.com/en/414-new-introduction-the-reparative-fiction-bowl-theory#_ftn9.

3 Ursula K. Le Guin, *The Carrier Bag Theory of Fiction*, Ignota, 2019, s.35. *Viz také s. 34: "Román je v podstatě nehrdinský příběh. [...] Šla bych tak daleko, že bych řekla, že přirozeným, správným, přiléhavým tvarem románu by mohl být tvar pytle, tašky. [...] Konečně je jasné, že Hrdinovi tento pytel nesluší. Potřebuje jeviště nebo podstavec či vrchol.

Košálka z lískových lubů pro nošení dítěte. Zdroj: uluv.sk /encyklopedia/kosikarstvo/#image-gallery-20

4 "Typology: An Ongoing Study of Everyday Items" Exhibition Tour, YouTube, 09:28, Vitra Design Museum, 30.3.2020, https://www.youtube.com/watch?v=6vpru3iOYoQ&ab_channel=VitraDesignMuseum

Tvar nádoby přestal kopírovat specifika objektu, který přenášel a chránil, jeho velikost a forma se staly součástí tabulek a začaly podléhat standardizaci. Prostory, mezi kterými se nádoby sbíraly, skladovaly a převážely, se začaly měřit v krycích a země, co je obklopuje, vnímat z pohledu kapacity.⁵

V případě košů možná nejde ani tak o předměty samotné, ale o způsob jejich výroby, o činnost, kterou vyžadují. Pletení vytváří poloperforovanou strukturu a míru, v jaké odděluje vnitřní prostor od vnějšího, lze snadno měnit hustotou výpletu - velikostí spár. Nádob tak ve většině případů není definitivně uzavřená, to, co je uvnitř, může bez problémů dýchat vzduch okolního prostředí. Síť jednotlivých prutů zůstává i po dokončení odhalená, takže do ní lze nekonečně vstupovat přidáváním nebo ubíráním. To také dává prostor pro opakované opravy, záplaty, které odstraní problém děr, ale v původní vazbě zůstanou viditelné. Záplata, kromě toho, že umožňuje věc znovu použít, se tak stává záznamem historie nehod. Vylepšení koše tedy nespočívá ve vyplnění či vyhlazení jeho povrchu, ale jen v jemném narušení jeho původní struktury, která je na dotek vždy příjemně hrbolatá. Tímto způsobem se dá plést a znovu zaplést a přitom nechat jizvy odhalené – ne hladká vždy volně dopředu plynoucí historie, ale spíše kronika ran a reparací.⁶

Možná je přemýšlení nad koši a pletením plné nostalgie, možná té zrádné, která nás uzavírá do repetitivního vracení se do minulosti, a znemožňuje nám představit si cokoli jiného. Co když je to způsob myšlení, který jen hýčká naše nesoustředěné a neklidné mysl a situuje naše lehce ochablá těla do aktivit, které bychom nebyli schopni vykonávat? Kolik námahy například muselo vynaložit šest lidí, aby vytvořilo 100m² velikou vyplétanou rohož, složenou z tisíců tenkých vrbových prutů, uložilo a zatížilo ji na dně řeky, aby tak předešlo záplavám a erozi?⁷

Vtipné je, že dnes se slovní spojení „basket-weaving“ používá k označení jednoduchých lekcí pro pomalé studenty, je vlastně synonymem plýtvání časem.

Jak pozorně je třeba minulost sledovat, aby se nostalgie stala jen prostředkem ke skoku v čase? Pokud totiž historii nepovažujeme za uzavřenou, můžeme vždy uvažovat o tom, které události zůstaly, aby určovaly dnešní realitu a kolik jich bylo označeno za nekompatibilní, aby mohly být odvrženy. Jak píše Mark Fisher, přesně to je politickou strategií kapitalismu – úspěšně apropriovat vše, co považuje za užitečné a systematicky potlačovat to, co nový, propracovaný svět ohrožuje. Kromě cesty do minulosti tak navrhuje nosit si odtud dobře uvážené suvenýry. „Minulost se „jednoduše“ nestala - minulost je třeba znovu a znovu vykládat“.⁸ Ve své nedopsané knize *Acidový komunismus* se chtěl vracet hlavně do 60. a 70. let minulého století a znovu prozkoumat, co stálo za tak rychlým úspěchem neoliberalismu. Ten by podle něj neuspěl bez příběhů, které o této době tak horlivě opakoval. „Když se do nich vrátíme, můžeme rozplést narativy, které kolem nich neoliberalismus upletl, a co je důležitější, vytvořit narativy nové.“⁹

Podobně přemýšlí i Jussi Parikka a do minulosti se často vrací ještě o něco dál. Skrze zastaralé mediální technologie pak sleduje, jak ve své době ovlivnily společnost. Poukazováním na to, jak se lidstvo s technologickými změnami vyrovnalo kdysi, připomíná, že jedním ze způsobů vynalézání budoucnosti je znovuobjevování minulosti. Věřící, že se touto metodou můžeme pokusit vymanit ze situace, ve které se nekontrolovaně řítíme

5 Jesse LeCavalier, Hra obálek, in: Kateřina Frejlichová, Miroslav Pazdera, Tadeáš Říha, Martin Špičák (eds.). *Ocelová města: Architektura logistiky ve střední a východní Evropě*, VI PER Gallery & Park Books AG, Prague, Zurich 2019, s.166.

6 Patrick Boucheron, in: Émilie Notéris (pozn.2)

7 Kris De Decker, *Fascine Mattresses: Basketry Gone Wild*, Low-Tech Magazine, 3.11.2021, <https://solar.lowtechmagazine.com/2021/11/fascine-mattresses-basketry-gone-wild.html>.
*Viz také: Brian Kaller, *The Art of Producing Sustainable Consumer Goods: Basketry*. nebo Kris De Decker, *A World Without Trucks: Underground Freight Networks*.

Pletení svazkové podložky z proutí, rok 1956.
Zdroj: solar.lowtechmagazine.com/2021/11/fascine-mattresses-basketry-gone-wild

8 Mark Fisher, *K-punk: výběr z textů*, Ostravská univerzita, Fakulta umění, 2022, s.179.

9 Mark Fisher (pozn.8), s.179.

vstříc budoucnosti, bez jakéhokoli vlivu na to, jak bude vypadat.¹⁰

Další věc, na kterou v souvislosti s návratem myslíme je diskreditace časového nedostatku. Toho uměle vytvořeného, nesnesitelně otravného a všudypřítomného deficitu, který pořád nezadržitelně roste.. Někdy máme pocit, že soustředění už není v dosahu. Dny, ve kterých souvislosti dávají smysl jsou stále vzácnější. Čas se nejen zrychluje, ale také rozpadá na kousky, na jeho pozadí probíhá neustálá konverzace.¹¹ Dlouhá reakční doba a potřeba věci si promyslet jakoby byly stále více na obtíž. Může být vrácení se do minulosti zároveň odvrácením se od bezprostřednosti? Pokud na objektech pracujeme stále znovu, doplňujeme, co v sériích chybělo nebo vytváříme verze číslo dvě nebo číslo tři, možná a uvažujíc dost nadneseně, čas neutráčíme, ale naopak si ho bereme zpět. Neustálým vrácením se k předchozím věcem možná získáváme trochu soustředěného času navíc.

Plochost

“Svět se stal podobným archivu nebo databázi, ve které jsou od sebe separované komponenty pečlivě uloženy, čekající na povolání do akce.”¹²

A: Název hry pétanque je zkomoleninou slovního spojení "des pieds tanqués", což znamená "s nohama u sebe". Pétanque vznikl jako jiná verze Provensálské hry a nová pravidla vznikla po snaze přizpůsobit ji tak, aby byla přístupná všem, včetně lidí s různými fyzickými handicap. Koule, které se ke hře používají, byly po dlouhou dobu vyráběny z tvrdého zimostrázového dřeva. Později se do nich začaly vtlučovat hřebíky, které kromě zpevnění vytvářely na koulích různé struktury a vzory. S nedostatkem dřeva a požadavkem na vyšší přesnost nakonec přišla dokonale hladká koule z oceli, otiskla se do ní nejen rychlost průmyslového procesu, ale také know-how výrobců dělostřeleckých granátů. Pétanque, alespoň v jeho profesionální podobě, to opět proměnilo v rychlou, vysoko kompetitivní a pedantně přesnou aktivitu. Koule, která byla původně tvarována tak, aby následovala principy hry, později proměnila hru samotnou – způsob hraní se postupně přizpůsobil fabrikovanému objektu.¹³

B: Když industrializace jídla a celkové zvýšení produkce a mobility komodit postupně přeměnilo tvar a materiální podstatu přepravních nosičů, myšlení v područí standardizace vyvrhlo typ nádoby (na další nádoby), který zpětně ovlivnil celý koncept přepravy. V roce 1955 se dopravní magnát Malcolm McLean setkal s inženýrem Keithem W. Tantlingerem a z jejich spolupráce vzešla nová standardizovaná jednotka - intermodální kontejner.

Z pevniny na moře a zpět.

Korporace, kterou Malcolm McLean vlastnil, v roce 1960 změnila svůj název na SeaLand Services a naprosto přesně tak pojmenovala nový dvojitý způsob přepravy. Dalším klíčovým patentem nových 6 a 12 metrů dlouhých nádob byl také tzv. twistlock - zámek umístěný v rozích kontejnerů, který umožnil jejich vzájemné propojení a výrazně usnadnil manipulaci mezi jednotlivými dopravními prostředky. To, co se převáželo uvnitř, mohlo zůstat celou cestu nedotčeno.¹⁴

Přestože byl kontejner výsledkem již nějakou dobu trvajících procesů, jeho zavedením do celoplanetárního oběhu mnohé z nich urychlil, potvrdil, duplikoval. Ovlivnil nejen vozidla, která jej přepravují, prostory, které jej zásobují a práci lidí, kteří ho obsluhují, ale i rozsáhlá území, ve kterém se jeho téměř plynulý pohyb odehrává.

10 Otevřené hlavy, Mediální teoretik Parikka: Automatizace a umělá inteligence nesmí udržovat mocenské vztahy, Jussi Parikka v rozhovoru s Ondřejem Trhónem, Radio Wave, 16:20, 17.5.2017, <https://www.mujrozhlaz.cz/otevrene-hlavy/medialni-teoretik-parikka-automatizace-umela-inteligence-nesmi-udrzovat-mocenske>.

11 Otevřené hlavy, Potřebujeme čas přemýšlet, ne jen reagovat, říká filozof médií Yves Citton, Yves Citton v rozhovoru s Ondřejem Trhónem, Radio Wave, 15:20, 18.11.2021, <https://www.mujrozhlaz.cz/otevrene-hlavy/potrebujieme-cas-premyslet-ne-jen-reagovat-rika-filozof-medii-yves-citton>.

12 [...]Tady byste mohli říct: wow, Flusser je fakt chytrý, že předpověděl smartphony. Jenže nakonec dodá ještě jeden odstavec. V něm píše, že by to byl velký pokrok, ale taky zárodek nebezpečí. Protože by si všichni neustále vyměňovali informace a probíhala by neustálá konverzace, chybělo by místo, kde by vznikl takzvaný diskurz. Varuje, že ve fragmentovaném světě by nemusel být prostor, v němž by bylo možné myšlenky utvářet a formulovat. Tedy nejen reagovat.”

13 Lukáš Likavčan, Technologie abstrakce: O fosilních palivech a kosmopolitním kapitálu, Artalk Revue 1, Těžba, 28. 2. 2018, https://artalk.cz/2018/02/28/technologie-abstrakce-o-fosilnich-palivech-a-kosmopolitnim-kapitalu/#_ftn27

Dřevěné koule na pétanque poseté hřebíky.
Zdroj: amelotomb.be/studded-balls

13 "Typology: An Ongoing Study of Everyday Items" Exhibition Tour (pozn.4)

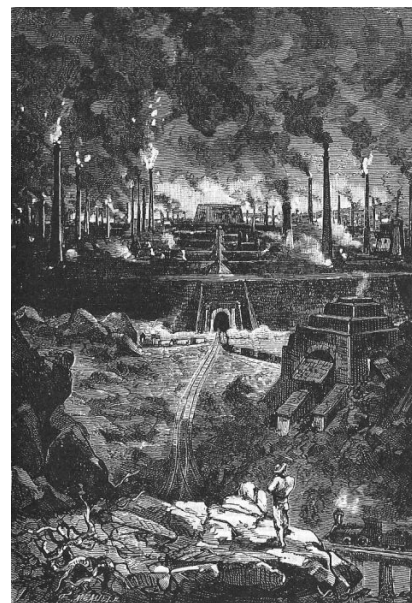
Polo-jemná koule z temperované uhlíkové oceli.
Zdroj: en.petanqueshop.com/la-boule-bleue-brut-origne-carbone-125

14 Miroslav Pazdera, Hala: Architektura standardu A-Class, in: Ocelová města (pozn.5), s.85.

Dovolil nádobě zaplést se do příběhu extraktivismu, vyhlazování, standardizace a opakování. Modernita je prý érou plochosti. Fakt, že to je v rozporu se skutečným zvrásněným povrchem Země, se v podstatě každý den stává o něco méně opodstatněným. Obrovské betonové desky skladů, spolu s armádou dokovacích stanic, které ústí do megastruktury asfaltových cest a nájezdů, se neustále zvětšují ve prospěch eliminace jakékoli výškové bariéry mezi přístavem a místem kdekoli na pevnině. Logistika přepravy usilující o vyhlazení sebemenšího tření je zároveň odrazem i modelem pro vnímání planety jako jednotného prostoru přístupného nejen pohybu vozidel. V knize *Úvod do komparativní planetologie* Lukáš Likavčan popisuje, že právě koncept planety jako dokonale hladké koule, z ní vytváří pasivní depozitář zdrojů připravených k extrakci. Produkce vizuálních představ Země je navíc s extrakcí přerostlá i materiálně – současná digitální infrastruktura je na těžbě fosilních paliv závislá. Výpočetní modely Země jsou doslova ze Země stvořené. Lukáš to přirovnává ke krátkému příběhu Jorga Luis Borgese popisujícího impérium, ve kterém preciznost kartografie vyústila v mapu ve velikosti impéria celého. Když říše padne, mapa postupně zmizí v krajině. Obraz Země jako Zeměkoule, je mapou obsažen – mapa se stává autoritativním plánem planety. Jediné, co tento obraz úspěšně narušuje je klimatecká krize, právě tání ledovců a zvedání hladiny moří je podle Lukáše to, co dnešním kartografům působí bolesti hlavy.¹⁵

Kontejner je nádobou standardizace a upřímně řečeno, i my v tom někdy nacházíme zalíbení. Náš ateliér, jakási mikro-výrobní, má jednu zeď překrytou velkým regálem, vyrobeným na míru bedničkám s půdorysem 40x60 cm. Výška jednotlivých polic je přizpůsobena výšce přepravek tak, aby do nich seděly jen s odchylkou pár milimetrů, což umožňuje pohodlné vysouvání, aniž by nedopatřením vypadly. Při přemísťování skladu, se všechny nástroje a komponenty uloží v přepravních do vysokých komínků, zabírají tak minimum místa. Navzdory nádobám, je provoz v ateliéru poměrně zastaralý, my jako zaměstnanci, máme celý jeho chod pod kontrolou. Organizací věcí, které nás obklopují, se snažíme vytvořit prostor, kde se dokážeme snadno orientovat a odsunout tak chaotické přeskakování od jedné činnosti k druhé. Malý, pomyslný řád věcí, vzpírající se neustálému rozptylování, někdy vytváří příjemný pocit možnosti jej kdykoli přestavět, změnit.

To je ve velkém kontrastu s prostředím, ve kterém se nádoby standardu vyskytují nejčastěji. Logistické haly, sloužící průmyslu, který nic neprodukuje a jejichž plocha se v průměru zdvojnásobí každé čtyři roky, skrývají za svými plechovými obálkami tisíce zaměstnanců. Těmto rozlehlým komplexům se někdy říká ocelová města a jejich zaměstnancům sběrači nebo pickeři¹⁶, místo koše na ovoce jsou však vybaveni nekonečnou sérií zdánlivě nesmyslných každodenních úkonů. Svou práci vykonávají uvnitř mašinérie, které nerozumí – zastávají jemné manuální úkoly nebo jednoduché myšlenkové operace, které jsou pro nejnovější robotické systémy, paradoxně zatím stále nedostupné. Takzvané robot drive units, které využívá například Amazon, sami doručují pohyblivé police k zaměstnancům, po vyložení nákladu je však neodvezou zpět na místo, kde je našli, ale na to nejbližší volné. Sklad je tak neustále přerovnáván a stává se prostorovým ztělesněním strojového jazyka složeného z čárových kódů.¹⁷ To má mimo jiné destruktivní vliv na vztah mezi lidmi a stroji, stále se zkracující čas na pochopení rozhraní, ve kterém automatické systémy operují odepírá zaměstnancům možnost s ním interagovat.

Původní ilustrace Léona Benetta k románu Julese J. Verna, 1878.

Zdroj: commons.wikimedia.org/wiki/File:%27The_Be-gum%27s_Fortune%27_by_L%C3%A9on_Benett_12

15 Lukáš Likavčan, *Introduction to Comparative Planetology*, Strelka Press, 2019, s. 43,56,57.

16 Philip Ursprung, *Jarmark marnosti*, in: *Ocelová města* (pozn.5), s.59.

* Ocelové město byla kdysi přezdívka pro město, která vyráběla velké množství oceli. (např. i město, z něhož pocházíme - Košice. Je to také název románu Julese Verna, v němž se objevuje město Stahlstadt, obří továrna na výrobu oceli a zbraní. V knize *Ocelová města: Architektura logistiky ve střední a východní Evropě* tak autoři nazývají rozlehlé logistické parky, zřejmě jim tak říkají i někteří místní.

17 Jesse LeCavalier (pozn.5), s.170.

Opakováním jednoduchých repetitivních činností navíc ve stále se zvyšujícím tempu a tlaku na výkon se pracovníci dostávají do stavu odcizení a tím jak postupně ztrácejí kvalifikaci, se zároveň stávají poddajnějšími. Lidská práce, ačkoli stále nezbytná, následně ztrácí smysl a autonomii.¹⁸

Když Ursula K. Le Guin popisuje práci sběračů, píše také o tom, že průměrný pravěký člověk mohl slušně vyžít s patnáctihodinovým pracovním týdnem.¹⁹ Totéž jsme si slibovali od vyspělých technologií a automatizace, místo toho se práce stala morální hodnotou sama o sobě. I když „obyvateli“ ocelových měst se zatím lidé stále stávají více či méně dobrovolně, jejich systémy a metody mají potenciál pohltit všechny „mikro-výrobní“ světa, spolknout celou pracovní dobu. Logistická centra se svými absurdními trajektoriemi a zaměstnanci na jedno použití se tak stávají jedním z přenašečů epidemie ztráty smyslu a pocitu zbytečnosti.

Odolávání pocitu zbytečnosti je zároveň zakořeněno i uvnitř umělecké práce. Zvláště když to, čemu se věnujeme, je spíše pozorování a popisování situace, než její nahlodávání či řešení. A je to přesně svět gigantických lodí, průmyslově zpracovaných materiálů a všude vyskytující se přebytek věcí, jejichž rozměry k sobě přesně doléhají, což vytváří obrazy a kompozice, kterým věnujeme většinu svého času. Umělecká práce je pro nás často zdrojem, jindy důsledkem a zřídka řešením zdvojení a rozpolcenosti, které pocítujeme při přecházení mezi užitečným, radostným, prodejním, smysluplným a zlověstným...Někdy její bezúčelnost stále působí jako smělé odmítnutí práce útlačku, nebo alespoň jako provizorní únik. Jindy naopak toužíme po vyrábění předmětů užitku – jednoduše vytvářet židle nebo lavice, na kterých se dá posedět. Naše uvažování o práci a o životě s ní se tak zároveň neustále pohybuje mezi odmítnutím a přijetím, přičemž obě strany považujeme za nezbytné.

Mizení

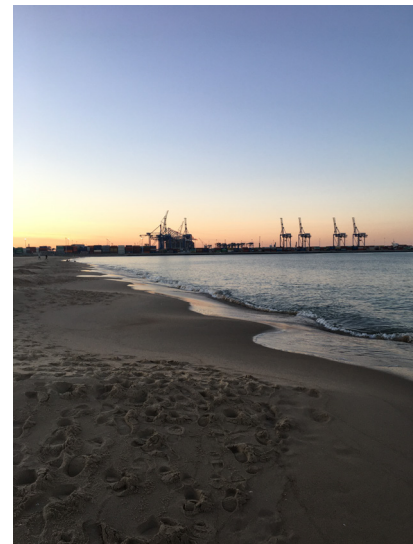
“kapitalismus je gentleman, který nemá rád, když se mu říká jeho skutečným jménem.”²⁰

I zde můžeme následovat Marka Fishera, který svou hlavní roli (jako současný teoretik) vidí v tom, ukazovat a zesilovat to podstatné z informací, které má k dispozici, odhalovat nevyřčené nebo nezamýšlené důsledky zažitých myšlenkových procesů.²¹ Píše, že vnitřní přesvědčení se rodí tak, že se nejprve stanou součástí "každodenního života" v podobě oficiálního jazyka a zavedených společenských zvyků. Kapitalistický realismus, jak jej popisuje, dlouho šířil přesvědčení o své vlastní nevyhnutelnosti. Nyní dospěl do stadia, kdy jsou jeho alternativy skutečně mlhavé, přízračné, prakticky nepředstavitelné a má tak na dosah svůj konečný ideologický cíl – neviditelnost.²²

O zvycích jako základu pro vytváření normativní reality píše také André Lepecki ve svém textu *Infinite Retrogression*: “Gilles Deleuze kdysi napsal: “Nic skutečného není vytvářeno časem. Je to zvyk, který produkuje: jako systém, vytváří zvyk minulost jako pravidlo pro budoucnost”...Proto: vyhodte do vzduchu všechny omezené představy prožívání, včetně regulovaných pojmů času, a můžeme se dostat k přímo ke skutečným silám produkce normativní reality: ke zvyku. Je to zvyk jako normativní, omezující, vnucující se, přímá síla, kterou je třeba zničit”.²³

18 Víctor Muñoz Sanz, V hlavní vedlejší roli..., in: Ocelová města (pozn.5), s.292.

19 Ursula K. Le Guin (pozn.3), s.25.

Západ slunce nedaleko nákladního přístavu, Gdaňsk.
Foto: Archiv autorů

20 Atilio Borón, The truth about Capitalist Democracy, in: Mark Fisher (pozn.8), s.38.

21 Karel Veselý, Ne všechny deprese jsou vaše, některé patří systému, předmluva ke knize K-punk: výběr z textů (pozn.8), s.13.

22 Mark Fisher (pozn.8), s.37.

23 André Lepecki, Infinite Retrogression: Backwardforward Motions for Another Life, text k video instalaci umělkyně Pauline Boudry a Renate Lorenz, 2019, https://www.boudry-lorenz.de/media/Infinite_retrogressionFinal.pdf.

Do jaké míry se mizení podílí na vytváření a udržování převládajících zvyků a na produkci zdánlivé nezbytnosti, která je posiluje? Mizení, popsáno výše, může být zároveň zrychlením, mlžením, zapomněním, ztrácením se a ve finálním stadiu také neviditelností. Mizení je zároveň skvělým přítelem plochosti, společně zahltily realitu miliony absurdních zvyků a systémů, které se úspěšně vyhýbají pozornosti, i když se v hladkém terénu ve skutečnosti už nemají za co ukrýt. Při troše snahy je však přesto možné sledovat je při práci, zanechávají za sebou také množství materiálních stop. Totéž platí pro infrastrukturu logistiky. Gesto zplošťování v ní sleduje cíl vyústit v naprostou abstrakci a následné zapomnění teritorií, které logistickou dopravu umožňují.²⁴ A pokouší se o to navzdory tomu, že za sebou nechává tuny (usvědčujícího) materiálu. Kromě železnic, silnic a přístavů jsou to právě rozsáhlá logistická centra, jejichž architektura je navržena tak, aby zmizela z periferního vidění běžného světa. Haly umístěné v krajině se zdají lehké a rozmontovatelné, ve své strohé šedi občas splývají s horizontem, když kolem nich projíždíte. Plechová obálka však pouze překrývá skutečnou podstatu skladu – betonový sarkofág, jehož tvrdost a kamennost je s bouráním ve velikém rozporu. Zběsilé stavění ocelových měst, která svou přítomností znehodnotí všechny ostatní funkce půdy, se tak zároveň stávají její trvalou součástí.²⁵ Prostory mezi halami, ačkoli navržené v měřítku nákladních aut, podléhají urbanismu falešných městských ulic, přítomnosti lidí jsou přizpůsobeny snad jen malé přístřešky sloužící k příležitostné cigaretě. Podél rozlehlých „ulic“ se sázejí aleje stromů, občas trvalkové záhony, některá centra mají dokonce vlastního zahradního architekta. Kolem skladů vznikají zelené valy, které mají areál zvukově a pohledově odstínit.²⁶ Jako by tyto miniaturní úpravy měly moc zmírnit nahodilé zabírání tak rozsáhlého území a podpořit iluzi, že i v tomto prostředí se dá žít. Přesto jsou sklady stále považovány za jakousi kulisu měst a lidé se jejich přítomností obvykle začnou zabývat až ve chvíli, kdy přistanou přímo u jejich vesnice.

V souvislosti s mizením můžeme také uvažovat o mizení biologickém nebo geologickém, materiálním a o tom, zda je schopno ohrožit principy ztrácení se ve prospěch expanze a vyhlazování. Může to být třeba zmiňované tání ledovců zvyšující hladinu oceánů nebo naopak vysychání řek, které nenaruší jen dominanci mapy nad územím, ale můžou také zaklínit lodě na mělčině. Nebo mizení živočišných druhů, které následně ovlivní procesy různých ekosystémů. Případně mizení konkrétních, z hlediska planety naprosto miniaturních objektů, které však mají možnost narušit plynulý běh současnosti. Jako v případě prototypu kilogramu, který za posledních 100 let z neznámých příčin ztratil přibližně 50 mikrogramů. Jednou z příčin změny hmotnosti mohla být ztráta atomů vodíku, které se do slitiny dostaly jako parazitní příměsi při její přípravě. I když jde o váhu odpovídající zrnku písku, ohrozilo to jednoznačnost definice, podle které se odvozuje řada dalších fyzikálních jednotek. U kilogramu se prototyp podařilo nahradit novou definicí pomocí jedné ze základních konstant kvantové fyziky. Změna se prý v každodenním světě nijak neprojeví, nová definice odstraní nedostatky stávajícího systému a vytvoří univerzální jazyk pro vysoce technizovaný svět.²⁷ Tento vysoce technizovaný svět však probíhá a bude probíhat současně s obdobím klimatické krize, která, jak se zdá, je schopna vytvořit nové druhy odporu proti zájmům kapitálu a jeho potřebě zneviditelnování. Jak píše Lukáš Likavčan ve své eseji *Opotřebování a milost*: „Země nevykazuje pouze zničení. Infrastruktury jsou ekologie, které vpisují do média Země celé dějiny akcidentální geopoetiky.“

Logistický park, Tachov, Stříbro, Forstova. Zdroj: <https://svoboda-williams.com/pronajem/logisticke-parky>

24 Lukáš Likavčan, *Opotřebování a milost: Moře a Země jako logistické principy*, in: *Ocelová města* (pozn.5), s.191.

25 Tadeáš Říha, *Asfalt, beton a jiné horniny: Přírodní historie logistiky*, in: *Ocelová města* (pozn.5), s.116.

26 Kateřina Frejlichová, *Krajina se sklady*, in: *Ocelová města* (pozn.5), s.74.

27 Kilogram se scvrkl. Vědci teď změnili jeho definici, ČT24, 16.11.2018, <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2653940-kilogram-se-scvrkl-vedci-ted-zmenili-jeho-definici>.

Můžeme se naučit psát tyto dějiny společněse Zemí spíše než proti ní? Jsme schopni se odnaučit potřebě svět vyhlazovat a spíše si vážit nevratného směřování opotřebování jako ukazatele samotného času?”²⁸

28 Lukáš Likavčan (pozn.23), s.194.

Poslední dny často myslíme na paní, kterou téměř každý den vidáme v parku poblíž našeho bytu. Je to starší dáma s prošedivělými vlasy, má na sobě vždy totéž - hnědé kalhoty a tmavě zelenou bundu na zip - barvami jakoby s parkem postupně splývala. Její trup si někdy představujeme jako korunu stromu a nohy jako podivně se pohybující kmen. Z našeho pozorování vyplývá, že téměř všechny své dny tráví venku, místo toho, aby se někde usadila, neustále chodí. Dokola prochází týmiž místy, téměř s nikým nemluví, občas si řekne o cigaretu. Někdy to vypadá, jako by svému času přestala přikládat důležitost, netráví ho žádnou konkrétní činností, ale přesto se nedokáže zastavit. Jako by nemožnost odpočinku, neustálý neklid, ovládl nejen její mysl, ale i tělo.

Pozorným sledováním mizení se možná také naskýtá příležitost hledat nové formy odboje. Něco jako když každý velký padouch nejprve ukryje ty části svého plánu, které ho činí nejzranitelnějším. Jejich alespoň částečným odhalením je pak možné zjistit, která zařízení či systémy jsou pro hladký chod kapitalismu skutečně nepostradatelné, a toho pak využít. Příkladem mohou být formy aktivismu, jejichž cílem je narušit logistické procesy. Blokáda příjezdové cesty do hamburského přístavu, opakované stávky v německých skladech Amazonu, stávka kurýrů Woltu v Praze...Jedním z cílů zpomalování či zadržování procesů, které jsou navrženy tak, aby působily jako plynulé, nezávislé a nezbytné, může být právě odhalení jejich závislosti na jednotlivých dílech udržujících je v chodu, jejich částečné křehkosti a tedy možnosti jejich změny. Nakonec by to možná mohla být kombinace všeho - klimatická krize jako reakce planety, stávka zaměstnanců ocelových měst jako protest proti věčnému vyčerpání nebo duševní problémy jako trhliny uvnitř všeobjímající kapitalistické simulace. Nezbývá než doufat, že: “Možná právě tyto negativní záchvěvy Reálna, temné stíny, díky nimž můžeme vidět halogenový obchodník Kapitálu v jeho nahotě, někde mají taky svůj protipól. Pozitivní Reálno, události, které jsou za současné situace zcela nepředstavitelné, ale jež zcela změni a přepíší všechno.”²⁹

29 Mark Fisher (pozn.8), s.69.